

83 ROCZNICA POWSTANIA W GETCIE WARSZAWSKIM

19 kwietnia 1943 roku ludność żydowska zamknięta w Getcie Warszawskim podjęła heroiczną walkę przeciwko niemieckim okupantom.

Powstańcy zdawali sobie sprawę, że nie mają szans na zwycięstwo, chcieli jednak umrzeć godnie, z bronią w ręku, a jednocześnie zadać wrogowi jak największą stratę. Po zakończeniu kampanii polskiej 1939 r. Niemcy objęli przebywających na zajętych terytoriach Żydów restrykcyjnym ustawodawstwem, m.in. wprowadzono zakaz uboju rytualnego i przymus pracy (jednocześnie w niektórych zawodach wprowadzono ograniczenia, np. wśród lekarzy) oraz zamknięto synagogi. Od grudnia tego roku ludność żydowska w Generalnym Gubernatorstwie musiała nosić na prawym przedramieniu opaskę z gwiazdą Dawida. Rozpoczęto również przesiedlenia Żydów z ziem wcielonych do Rzeszy do GG.

Zagłada i opór

„Podczas największych mrozów nadchodziły do Warszawy transporty Żydów wysiedlanych z zachodniej części Polski. Do miasta udawało się dotrzeć tylko części z nich. W miejscach zamieszkania załadowano ich do służących do transportu bydła wagonów, które plombowano, a zamkniętych w ten sposób ludzi wieziono bez jedzenia, wody i ogrzewania często przez wiele dni. Gdy transporty przyjeżdżały do celu, rzadko kiedy więcej niż połowa ludzi pozostawała jeszcze przy życiu, a jeśli już, to z potwornymi odmrożeniami. Pozostali, martwi, sztywni z zimna, stali stłoczeni między żywymi i przewracali się na ziemię, gdy otwierano klapy wagonów” – wspominał Władysław Szpilman.

W tym samym czasie Niemcy rozpoczęli także tworzenie żydowskich dzielnic mieszkaniowych, jak je oficjalnie nazywano, czyli gett. Pierwsze powstało już w październiku 1939 r. w Piotrkowie Trybunalskim. W Warszawie getto utworzono w 1940 r. w tzw. dzielnicy północnej (obecnie Muranów). W kwietniu tego roku rozpoczęto wznoszenie murów wokół planowanej dzielnicy żydowskiej. 2 października szef dystryktu warszawskiego GG Ludwig Fischer wydał decyzję, w której wyznaczył jej obszar, a 16 listopada nastąpiło jej całkowite zamknięcie. Za murami znalazło się około 400 tys. osób, a w następnym roku ich liczba wzrosła do 450 tys. Za opuszczenie getta groziła kara śmierci, podobnie za pomoc Żydom po tzw. aryjskiej stronie.

22 lipca 1942 r. Niemcy przystąpili do tzw. Wielkiej Akcji, czyli deportacji ludności getta do obozu zagłady w Treblince. Do września wywieziono około 300 tys. osób. W warszawskim getcie pozostało kilkadziesiąt tysięcy osób, głównie młodych, pozbawionych rodzin, zatrudnionych w niemieckich zakładach i warsztatach.

Jeszcze podczas Wielkiej Akcji działacze żydowscy utworzyli Żydowską Organizację Bojową, na czele której stanął Mordechaj Anielewicz. Inną konspiracyjną organizacją żydowską w stołecznym getcie był Żydowski Związek Wojskowy.

18 stycznia 1943 r. Niemcy zaczęli realizację kolejnej akcji wysiedleńczej. Tym razem jednak zbrojnie przeciwstawili się im członkowie podziemnych organizacji, a ludność cywilna zastosowała bierny opór i w różnych kryjówkach szukała schronienia przed wywiezieniem.

Walka do końca

19 kwietnia 1943 r., w przeddzień święta Pesach, niemieckie oddziały wkroczyły do getta, by je ostatecznie zlikwidować. 300-500 członków ŻOB (dowódca Mordechaj Anielewicz) i 250 ŻZW (dowódca Paweł Frenkel) stanęło do nierównej walki z wrogiem. Pierwsze starcia miały miejsce na skrzyżowaniach ulic Gęsiej i Nalewek oraz Miłej i Zamenhofska, gdzie bojownicy ŻOB zmusili wkraczające kolumny niemieckie do wycofania się z terenu getta. Potem walka rozgorzała na placu Muranowskim, na którym broniły się oddziały ŻZW. W dniach 20-22 kwietnia toczyły się ciężkie walki w tzw. szopie szczerkaczy, czyli w kwartale ulic: Świętojerska, Wałowa, Franciszkańska, Bonifraterska. Broniło się tam pięć grup pod dowództwem Marka Edelmana.

Regularne walki trwały zaledwie kilka dni, potem miały one charakter coraz bardziej szarpany. Walczącym w ograniczonym wymiarze udzieliły wsparcia polskie ugrupowania konspiracyjne, które nieopodal muru getta przeprowadziły kilkanaście akcji przeciwko oddziałom niemieckim. Pierwsza z nich odbyła się już w dniu wybuchu walk. Podjęto wówczas nieudaną próbę przebicia muru getta od strony ul. Bonifraterskiej. W jej trakcie zginęli żołnierze AK: Eugeniusz Morawski ps. „Młodek” i Józef Wilk ps. „Orlik”.

Niemcy na rozkaz dowodzącego akcją likwidacyjną Gruppenführera SS Jürgena Stroopa wysadzali odkryte bunkry oraz

Zespół Szkół Ekonomicznych im. Stefana Żeromskiego w Legnicy

wzniecali pożary, aby zmusić ludność ukrywającą się w budynkach do wyjścia albo zgładzić ich przez zaczadzenie lub spalenie żywcem: „Ogień wypędzał ludzi ze schronów, z przygotowanych, bezpiecznych skrytek, strychów i piwnic. Setki ludzi kończą życie, skacząc z trzeciego czy czwartego piętra. Matki w ten sposób ratują dzieci przed spaleniem żywcem” – **wspominał Marek Edelman.**

Schwytane osoby Niemcy mordowali na miejscu lub wywozili je do obozów zagłady. Około 100 bojowców uduśiło się dymem lub popełniło samobójstwo (wśród nich Mordechaj Anielewicz) w bunkrze dowództwa ŻOB przy ul. Miłej 18, odkrytym przez Niemców 8 maja. „Było to dość rozległe i dobrze ufortyfikowane podziemne schronienie. Posiadało kilka wejść i połączeń z siecią kanalizacyjną oraz labiryntem podziemnych zbudowanych przez Żydów tuneli komunikacyjnych. Walki o ten bunkier były i długie, i ciężkie” – **wspominał Stroop.**

16 maja 1943 r. na rozkaz Jürgena Stroopa Niemcy wysadzili Wielką Synagogę przy ul. Tłomackie. Tego samego dnia zameldował on: „Była dzielnica żydowska przestała istnieć”. Sporadyczna wymiana ognia zdarzała się jednak jeszcze w czerwcu.

Jürgen Stroop w raporcie o likwidacji getta podał (dane te są z pewnością zawyżone), że jego oddziały zniszczyły 631 bunkrów i pojechały lub zabiły ponad 56 tys. Żydów. Tylko nielicznym bojownikom, wśród nich Markowi Edelmanowi, Cywii Lubetkin czy Janowi Bilakowi, udało się wydostać kanałami i podziemnymi tunelami z płonącego getta. Po stłumieniu powstania teren getta został zrównany z ziemią.

Powstanie w getcie warszawskim było największym żydowskim aktem zbrojnego oporu w czasie II wojny światowej.

źródło: przystanekhistoria.pl